

Накопленный опыт Беларуси и других стран по реализации идей Пакта Рериха и Знамени Мира на современном этапе развития общества дает возможность рассмотреть формирование единства между представителями различных культурных традиций. Культурные проекты, связанные с концепцией Н. К. Рериха «Мир через Культуру», способствуют преобразению общества при ведущей роли культуры, сохранению культурного наследия, содействует формированию общественного мнения в отношении приоритета Культуры в системе Культура-цивилизация, необходимости сохранения культурного наследия для динамического развития человечества.

Культура является условием сохранения мира на Земле. От того, как общественность и государственные деятели проявят свое отношение к культуре, зависит наше будущее. Реализация культурологических концепций Н. Рериха и С. Хантингтона в современном мире формирует не только систему взглядов на существующие ценности, но и влияет на создание духовных, идеологических ценностей и их содержание, форму, направленность на достижение целей, актуальных для развития современного общества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Знамя Мира : сб. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Междунар. Центр Рерихов, 2005. – 644 с.
2. Сомов, Я. В. О сборнике О. Подобед «Символ Знамени Мира в культурном наследии Беларуси и мира» [Электронный ресурс] / Я. В. Сомов. – 2018. – Режим доступа : http://www.roerichs.com/Publications/Banner_of_Peace/1.htm. Дата доступа : 12.04.2018.
3. Иконникова, С. Н. Н. К. Рерих о Мире через Культуру [Электронный ресурс] / С. Н. Иконникова. – 2018. – Режим доступа : <http://etikavomne.agni-age.net/about/ikonnikova.htm>. – Дата доступа : 04.05.2018.
4. Хантингтон, С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.

Поступила в редакцию 24.05.18

А. М. Кушнярэвіч

ГЕРМАНА-БЕЛАРУСКІЯ ГАНДЛЁВЫЯ СТАСУНКІ XIII–XVI ст. ЯК ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНЫХ КАНТАКТАЎ

Статья, посвящена обобщению в рамках кафедральной научной темы «Диалог культур – культура диалога: практический аспект культурологических знаний» накопленных историко-культурных сведений по взаимоотношениям белорусских городов с Ганзейским торговым союзом. Поэтому ее цель – охарактеризовать торговлю как одну из форм германо-белорусских межкультурных контактов XIII–XVI вв. Их изучение показало, что в результате этих связей белорусские земли были присоединены к международным торговым, дипломатическим и культурным процессам того времени. Они

позволили Полоцку и Витебску войти в состав недавно восстановленного ганзейского союза – Новую Ганзу, который является хорошей возможностью для презентации культурно-исторического наследия этих городов на европейском туристическом рынке. В связи с этим автор предлагает разработать турмаршрут по ганзейским городам Беларуси, России и стран Прибалтики.

Як вядома, гандаль прыводзіць да пашырэння ўзаемасувязяў і ўзаемазалежнасці розных краін, народаў і культур. Аднак яго нельга аднесці да працэсу ўзаемадзеяння культур, бо вызначальнае значэнне ў ім набывае змена стану, якасці, галін дзейнасці, каштоўнасцей той ці іншай культуры, з'яўленне новых форм культурнай актыўнасці, духоўных арыєціраў, прынцыпаў і вобразу жыцця пад уплывам знешніх культурных імпульсаў. Звычайны абмен таварамі, эпізядычныя кантакты ці нават устойлівыя гаспадарчыя адносіны, якія не закранаюць глыбокіх узроўняў структуры культуры, каштоўнасных арыєціраў, вобразу жыцця прадстаўнікоў той ці іншай культуры, не могуць быць аднесены да ўзаемадзеяння культур, а толькі выступаюць формамі суіснавання ці міжкультурных кантактаў.

У сусветнай гісторыі можна налічыць не шмат прыкладаў добрахвотных і ўзаемавыгадных саюзаў, заключаных паміж дзяржавамі ці асобнымі карпарацыямі. У еўрапейскай гісторыі такім узорам з'яўляецца Ганзейскі саюз, які праіснаваў каля чатырох стагоддзяў. Распадаўся дзяржавы, распачынаўся і заканчваліся шматлікія войны, змяняліся палітычныя межы дзяржаў на кантыненте, але гандлёва-эканамічны саюз гарадоў паўночна-ўсходняй Еўропы працягваў існаваць.

Ганзейскі саюз быў першым у гісторыі Еўропы гандлёва-эканамічным саюзам. Да яго ўтварэння на паўночна-еўрапейскім узбярэжжы налічвалася звыш трох тысяч гандлёвых цэнтраў. Аднак маламоцныя купецкія гільдыі асобных гарадоў не маглі самастойна стварыць умовы для бяспечнага гандлю [1]. Таму развіццё гандлю беларускіх земляў у Сярэднявеччы найперш, звязана з Ганзай (стараверхнямецкае *Hanse* 'супольнасць, таварыства'), буйным палітычным і эканамічным саюзам гандлёвых паўночных і цэнтральных нямецкіх гарадоў у XIII–XVII стст. на чале з Любекам, які з'яўляўся іх перавалачным пунктам і палітычным цэнтрам. Першапачаткова ў XII–XIII ст. гэта быў саюз вандроўных купцоў (называліся «купцы Рымскай імперыі»), што ператварыўся ў аб'яднанне гарадоў, якія гэтыя купцы прадстаўлялі. Ганза валодала манаполіяй на гандаль у басейнах Паўночнага і Балтыйскага мораў, яна мела канторы і факторыі ў зручна размешчаных гарадах (Бругэ, Лондан, Берген, Ноўгарад і інш.) [2, с. 465]. Вышэйшым органам улады ў Ганзе быў агульнаганзейскі з'езд, які разглядаў пытанні гандлю і ўзаемаадносіны з дзяржавамі. Яго рашэнні былі абавязковымі для ўсіх членаў саюза. У час паміж з'ездамі бягучымі справамі кіраваў рат (гарадскі савет) Любека, на чале якога стаяў ратман [3]. За увесь час існавання ў Ганзу ўваходзіла каля 200 гарадоў, з іх каля 100 – партовыя, а пад яе уплывам знаходзілася да 3 тысяч населеных пунктаў. Ганза вяла самастойную знешнюю палітыку: набывала замкі, падтрымлівала алігархію [4, с. 103]. Спачатку ж яе ўтваралі

толькі Любек і Гамбург. Потым далучыліся іншыя гарады Германіі: Дортмунд, Мюнстер, Брунсвік, Магдэбург. У 1300 г. у склад саюза ўжо ўваходзіла да 70 гарадоў, размешчаных паміж Лівоніяй і Галандыяй [5, с. 62]. Росквіт Ганзы адбываўся ў другой палове XIV – пачатку XV ст. [6]. У канцы XVI ст. яна саступіла сваю ролю англійскім, галандскім і французскім купцам. Фармальна Ганза праіснавала да 1669 г., калі адбыўся апошні афіцыйны сход яе ўжо нешматлікіх гарадоў [2, с. 465].

Вялікае значэнне для гандлю на паўночным усходзе Еўропы мелі стасункі Ганзы з Вялікім Ноўгарадам. У гэтым горадзе ў канцы XII ст. немцы стварылі адну з першых сваіх кантор – так званы двор святога Пятра [7]. Аднак з другой паловы XII ст. існаваў і іншы напрамак, які па некаторых таварных пазіцыях нават пераўзыходзіў наўгародскі – праз Балтыйскае мора і Рыжскі заліў уверх па рацэ Заходняя Дзвіна. Гэты напрамак ганзейскага гандлю быў звязаны з такімі старажытнымі беларускімі гарадамі, як Полацк, Віцебск і Смаленск [8, с. 4]. Акрамя Ганзы, у XV ст. на Дзвіне гандляваў і Інфлянцкі (Лівонскі) ордэн. Гарады Прусіі таксама выкарыстоўвалі шлях Вільня – Полацк для выхаду на рынак як беларускага Падзвіння, так і Ноўгарада, Пскова, Масквы ў абход Інфлянцаў [9, с. 140].

Асноўнымі ж характэрнымі рысамі ганзейска-ўсходнеславянскага гандлю з’яўляліся наступныя:

- па-першае, гандаль быў аптовым: гандлявалі не ў розніцу, а дастаткова вялікімі партыямі;
- па-другое, ён быў менавым без выкарыстання наяўных грошай у якасці плацяжу;
- па-трэцяе, абмен адбываўся не на гандлёвай плошчы, а на ганзейскіх дварах і дварах мясцовых купцоў, дзе яны з замежнымі партнёрамі аглядалі патрэбны ім тавар і прыходзілі да ўзаемавыгадных дамоўленасцей адносна яго абмену [3].

Паступова кантакты паміж нямецкімі купцамі і жыхарамі Падзвіння і Верхняга Падняпроўя пашыраліся. У хуткім часе яны былі аформлены ў выглядзе міжнародных дагавораў. Найбольш вядомыя з іх першай паловы XIII ст. былі заключаны ў 1210, 1212, 1223–1225, 1229 гг. Адным з самых грунтоўных і падрабязных з’яўляўся дагавор 1229 г. Смаленска, Полацка, Віцебска з Рыгай і Готландам (Гоцкім берагам). З нямецкага боку, акрамя купцоў з Рыгі і Готланда, у ім удзельнічалі купцы з Любека, Зёста, Мюнстэра, Гронінгена, Дортмунда і Брэмена [8, с. 4]. У гэтым дагаворы аб’яўлена свабода гандлю як для нямецкіх купцоў ва ўсходнеславянскіх землях, так і для іх купцоў у балтыйскіх гарадах. Дагавор сведчыць аб аб’ектыўнай неабходнасці як для ўсходнеславянскіх княстваў, так і для лівонскіх нямецкіх гарадоў па прычыне падзелу працы, прыродных рэсурсаў і гаспадарчых магчымасцей усталяваць і развіваць ўзаемавыгадныя гандлёвыя адносіны [9, с. 70]. Яны былі інтэнсіўнымі і сістэмнымі, што патрабавала іх прававога рэгулявання, якое адбывалася нават ва ўмовах, калі пачаў актыўна дзейнічаць Лівонскі ордэн, палітыка якога была накіравана

на каланізацыю XV ст. і падпарадкаванне ўсходнеславянскіх зямель [11, с. 38; 12, с. 14]. З канца XIII ст. Смаленск страціў свае выключныя пазіцыі ў рэгіёне, а ганзейскія купцы пачалі канцэнтраваль сваю гандаль у Полацку, які з гэтага часу стаў цэнтрам гандлю немцаў у Падзвінні. Яго росквіт назіраўся ў XV ст. [9, с. 140].

У сваю чаргу віцебскія купцы да пачатку XIV ст. мелі ўжо ўсталяваныя адмысловымі дагаварнымі граматамі (1200, 1210, 1214, 1229, 1265 і інш. гадоў) трывалыя гандлёвыя сувязі з Ганзай [13, с. 3]. Пасля ўваходу ў 1307 г. у склад Вялікага Княства Літоўскага (далей ВКЛ) Полацк ператварыўся ў буйнога партнёра Ганзы ў Падзвінні. Для найбольш зручнага вядзення гандлёвых спраў ганзейскія купцы з першай паловы XIV ст. заснавалі ў Полацку сваю калонію, якая праіснавала там да пачатку XVI ст. Пры гэтым сам Полацк не быў уласна ганзейскім горадам, бо яго прадстаўнікі не ўдзельнічалі ў агульных сходах згаданага гандлёвага саюза, якія звычайна праходзілі ў яго сталіцы – горадзе Любек. Таму пастановы, якія прымаліся на тых сходах, не былі абавязковымі для дадзенага беларускага горада [8, с. 5–6].

Нямецкая купецкая арганізацыя ў Полацку была адкрыта для купцоў з усіх ганзейскіх гарадоў, аднак галоўную ролю ў ёй адыгрывалі купцы з Рыгі, якія пераважалі колькасна. Прысутнасць у Рызе купцоў з беларускіх падзвінскіх гарадоў і тэрыторыі зафіксавана ўжо ў канцы XIII ст. [14, с. 92]. Манапалізаваўшы ўвесь гандаль па Дзвіне, Ганза ператварыла нямецкую факторыю ў Полацку практычна ў сваю філію і кіравала ўсім яе жыццём. Полацк з свайго боку таксама кантраляваў увесь дзвінскі гандаль з немцамі. У Полацку яны маглі гандляваць з купцамі з усяго ВКЛ. Купцам з Ноўгарада, Пскова ці Масквы можна было абменьвацца таварамі з немцамі толькі за пасрэдніцтвам палачан. Акрамя Рыгі, з нямецкіх гарадоў купцоў у Полацк прысылаў, напэўна, толькі Любек. Аднак у Полацку, у адрозненне ад Ноўгарада, ганзейскія купцы не мелі агароджанага падвор'я. Тут яны жылі асобна адзін ад другога ў розных дамах ці дварах, якія здымалі ў мясцовых жыхароў. Нераздзельнае суіснаванне палачан і чужаземцаў стварала ўмовы для актыўных і цесных кантактаў паміж дзвюма этнакультурнымі супольнасцямі [9, с. 140–141]. Нямецкая купецкая арганізацыя ў Полацку была заснавана згодна з вызначанай іерархіяй, якая была ўласціва таксама іншым канторам Ганзы. Узначальваў ганзейскую кантору ў Полацку старэйшына – эльтэрман, пасада якога з'яўлялася выбарнай. Ён павінен быў добра ведаць умовы вядзення гандлю, карыстацца аўтарытэтам сярод сваіх суайчыннікаў і, напэўна, валодаць мясцовай мовай, каб эфектыўна абараняць інтарэсы ганзейскіх купцоў перад полацкімі ўладамі. Эльтэрман меў права склікаць і праводзіць у Полацку агульныя сходы нямецкіх купцоў. На гэтых сходах вырашаліся разнастайныя пытанні адносна дзейнасці канторы. У выніку павелічэння аб'ёму гандлю ў пачатку XV ст. ганзейская кантора ў Полацку мела ўжо не аднаго, а двух эльтэрманаў, а таксама іх памочнікаў [8, с. 6]. Гэта сведчыць аб тым, што яна была даволі вялікай па колькасці купцоў, якія ўваходзілі ў яе склад. Відаць,

з улікам гэтага факта вялікі князь Вітаўт падарыў 23 лютага 1406 г. нямецкім купцам у Полацку кавалак зямлі каля замчышча для пабудовы лацінскай царквы. Хутчэй за ўсё гэта была драўляная царква, прысвечаная св. Марыі. Напэўна, у ёй праводзіліся не толькі набажэнствы, але і агульныя сходы, а таксама захоўваліся тавары ганзейскіх купцоў [14, с. 94]. Пасля паражэння Тэўтонскага ордэна ў бітве пад Грунвальдам у 1410 г. Ганза пачала інтэнсіўна выкарыстоўваць гандлёвы шлях па рацэ Нёман. Так званы Нёманскі гандлёвы шлях у XV ст. стаў не толькі дадаткам, але і альтэрнатывай гандлёваму шляху па Заходняй Дзвіне. У Коўне ў XV ст. была створана ганзейская кантора, кіраўніцтва якой ажыццяўлялася з Данцыга (Гданьска) [8, с. 7–8].

Да сярэдзіны XIII ст. галоўным цэнтрам гандлю з немцамі па Дзвіне стаў Полацк, тут з'явілася пастаянная ганзейская факторыя. У XIII–XVI ст. яна служыла пераважна нямецкім купцам з Рыгі, якія маглі гандляваць у Полацку і з мясцовымі жыхарамі, і з гандлярамі з іншых краін. Сярод прадметаў гандлю былі соль, сукно з Лондана, Нідэрландаў і Вестфаліі, жалеза, медзь, волава, свінец, віно, піва і інш. Полацкая зямля ў сваю чаргу экспартавала воск, футра, скуры, гарбарныя вырабы, сала, дзёгаць, лён. Тавары рыжскіх купцоў захоўвалі ў нямецкім каталіцкім касцёле і нямецкіх дамах горада [15]. Нямецкая абшчына ў Полацку кіравалася статутам 1393 г., распрацаваным рыжскім магістратам, вярхоўная ўлада належала Рызе. Галоўным грамадскім месцам і складам быў каталіцкі храм. Росквіт полацкай ганзейскай факторыі назіраўся падчас княжання Вітаўта. Правы і льготы нямецкіх купцоў у Полацку былі шырэйшыя, чым у іншых канторах і дварах Усходняй Еўропы. Полацкая ганзейская факторыя існавала да пачатку XVI ст. [2, с. 465]. Купцы ж з Гародні, Брэста, Віцебска, Полацка ўжо з канца XIV ст. свабодна наведвалі многія нямецкія гарады. У гэты час і пазней абшчыны немцаў існавалі ў названых беларускіх гарадах. Гэтаму садзейнічала адмысловая грамата вялікага князя літоўскага Гедыміна, напісаная на латыні ў Вільні ў 1323 г. і накіраваная ў нямецкія гарады Любек, Расток, Грэйсфальд, Штэцін, Штральзунд і інш., у якіх нямецкім купцам дазвалялася вольна, без выплаты пошлін, гандляваць на тэрыторыі ВКЛ. Пры гэтым Гедымін запрашаў іх да сталай аселасці ў сваёй дзяржаве, паабяцаўшы 10-гадовае вызваленне ад усякіх падаткаў. Асабліваю ўвагу прыцягвае дазвол Гедыміна аб тым, каб нямецкія каланісты дзейнічалі адпаведна з гарадскім правам, аналагічным таму, якім карысталіся мяшчане Рыгі [16, с. 4]. Рыжскае ж права сфарміравалася ў XIII ст. на базе гамбургскага права, што выцесніла готландскае, якім спачатку карысталіся рыжане [17, с. 63].

Нямецкая супольнасць у Полацку адчувала сябе дастаткова свабодна, яе прадстаўнікам дазвалялася ў XV ст. мець сваю прыватную гаспадарку, а менавіта корчмы. Апрача гандлю і карчмарства, чужаземцы наймаліся ў Полацку на службу [9, с. 141]. Разам з купцамі ў Полацк прыязджалі нямецкія майстры. Вядома, што да сярэдзіны XV ст. палачане і віцябляне запрашалі з Рыгі будаўнікоў і куплялі вапну [18, с. 54]. Часта адбываліся і спрэчкі паміж беларускімі мяшчанамі і нямецкімі купцамі. У апошняй трэці

XV ст. не было асаблівых канфліктаў паміж Полацкам і Рыгай. Калі яны здараліся, тады палачане апелявалі да падпісаных раней пагадненняў. Традыцыйныя ўзаемаадносіны мяшчан буйнейшага беларускага горада з немцамі радыкальна змяніў прывілей на Магдэбургскае права, выдадзены ў Полацку вялікім князем Аляксандрам Казіміравічам 4 кастрычніка 1498 г. Гандаль нямецкіх купцоў быў абмежаваны Полацкам, выезд у Віцебск, Смаленск забараняўся; гандляваць дазвалялася толькі з палачанамі, а не з прыезджымі; тройчы ў год на двухтыднёвых кірмашах гандляваць можна было свабодна, а ў іншы час толькі оптам. Такія ўмовы не былі ўзгодненыя з Рыгай. Невыгоднасць новых правоў, прынятых у інтарэсах мясцовых купцоў, прымусіла немцаў перанесці гандаль з беларускага Падзвіння ў Рыгу. Сярод іншых прычын, што прывялі да заняпаду нямецкай калоніі ў Полацку даследчыкі называюць войны, распачатыя Маскоўскай дзяржавай супраць ВКЛ, таму адпраўленне тавара ў Полацк стала рызыкаўнай справай. У дадатак да ўсяго адзначанага змянілі сваю гандлёвую палітыку і інфлянцкія гарады, для якіх пасля закрыцця Нямецкага двара ў Ноўгарадзе (1494) існаванне полацкай факторыі стала невыгодным [9, с. 142]. Аднак дакументы сведчаць аб актыўнай дзейнасці нават у пачатку XVII ст. нямецкіх купцоў і арандатарай, якія знайшлі спосаб абыходзіць забароны на гандаль уніз па Дзвіне за Полацкам, бо яшчэ ў XIV–XV ст. яны становіліся мяшчанамі беларускіх гарадоў, потым выкарыстоўвалі сваіх супляменнікаў у якасці даручэнцаў для транспарціроўкі тавараў [19, с. 42].

Акрамя купцоў, неабходна адзначыць прысутнасць на беларускіх землях нямецкіх гандлёвых дамоў. Упершыню гандлёва-банкаўскія дамы пачалі ствараць у гарадах Італіі яшчэ ў XII–XIII ст. На блізкіх да ВКЛ землях Германіі яны перажываюць росквіт у XV–XVII ст. У пачатку гэтага перыяду на тэрыторыі Беларусі яшчэ не склаліся не толькі свае купецкія ці банкаўскія дамы, але і гандлёвыя карпарацыі. Але для задавальнення патрэб заможных людзей, перш за ўсё ў пастаўках каштоўных тканін, він, спецыяль, пачынаюць дзейнічаць прадстаўнікі замежных гандлёвых дамоў, у прыватнасці з Аўгсбурга і Нюрнберга. Аб гэтым сведчаць археалагічныя знаходкі жэтонаў ганзейскіх гандлёвых фірм, у тым ліку знойдзены ў Полацку жэтон прадстаўніка гандлёвага дома Ганса Шульта з Нюрнберга [11, с. 130; 20, с. 148–149].

Цікава, што да нядаўняга часу аб Ганзейскім саюзе гаварылі толькі ў гістарычным ракурсе. Аднак у 1980 г., калі адзначалася 700-годдзе саюза, было прынята рашэнне аб яго ўз'яднанні. Тады на фестывалі ў галандскім горадзе Зволле было аб'яўлена аб старце міжнароднага аб'яднання Ганзейскі Саюз новага часу ці Новай Ганзы. Яе штаб-кватэра размешчана ў нямецкім горадзе Любеку. На дадзены момант узноўлены Ганзейскі Саюз (культурнае супрацоўніцтва гарадоў) міжнародная няўрадавая міжмуніцыпальная арганізацыя, мэтай якой з'яўляецца развіццё гандлю і турызму.

Яна аб'ядноўвае 187 гарадоў з 15 еўрапейскіх краін (Германія, Галандыя, Францыя, Бельгія, Вялікабрытанія, Польшча, Ісландыя, Нарвегія, Швецыя, Фінляндыя, Эстонія, Латвія, Літва, Беларусь, Расія). У Новую Ганзу

ўступілі таксама гарады, якія не ўваходзілі ў сярэднявечную Ганзу, але здолелі даказаць наяўнасць гандлёвых сувязей з Ганзай у эпоху Сярэднявечча [21]. Стаўшы членам Новай Ганзы, горад уключаецца ў новы культурны трэнд, у той час як гістарычны аспект «ганзейнасці» горада ў нейкай ступені адыходзіць на другі план. Аднак значнасць гістарычнага аспекту Ганзейскага руху нельга недаацэньваць, таму што гэта звязана з культурна-гістарычнай самаідэнтыфікацыяй горада, з разуменнем яго сапраўднай ролі ў айчынай і еўрапейскай гісторыі. У прыкладным аспекце ўдзел у сучасных Ганзейскіх днях спрыяе больш значнай папулярызацыі ўласных гістарычна абгрунтаваных традыцый і культурных кантэкстаў, вядзе да яшчэ большай варыятыўнасці ў самавыражэнні гарадоў, а таксама да ўзбагачэння агульнаеўрапейскай культурнай прасторы [22].

Бургамістр Любека з'яўляецца пастаянным прэзідэнтам Новай Ганзы. Прэзідыум і камісія выбіраюцца тэрмінам на тры гады. Кожны год па чарзе праводзяцца ў адным з гарадоў гэтага саюза фестывалі «Ганзейскія дні Новага часу» [6], якія спрыяюць павышэнню іх турыстычнай прыцягальнасці і ўсталяванню кантактаў у розных сферах. На такіх штогадовых фестывалях ладзяцца кірмашы, выставы і гарадскія мерапрыемствы, якія адрджаюць дух сярэднявечнага саюза і знітоўваюць членаў узноўленай Ганзы. У рамках фестывалю праводзяцца міжнародныя форумы, на якіх прадстаўнікі гарадоў Новай Ганзы абмяркоўваюць актуальныя праблемы палітычнага, эканамічнага і культурнага супрацоўніцтва. У Новай Ганзе аднавілі членства некаторыя гарады з рэспублік былога СССР. Першым у яе быў прыняты яшчэ ў 1993 г. Вялікі Ноўгарад, а сёння ў ім ужо прадстаўлена 13 расійскіх гарадоў [23; 6]. У 2001 г. у ганзейскія шэрагі быў прыняты Віцебск, а праз восем гадоў – Полацк [24], што дае цудоўную магчымасць для дадатковай рэкламы гэтых беларускіх гарадоў на еўрапейскім турыстычным рынку. Узмацненню іх турыстычнай прыцягальнасці будзе спрыяць распрацоўка турыстычнага маршрута па ганзейскіх гарадах Беларусі, Расіі і краін Прыбалтыкі.

Як бачна, Полацк і Віцебск з'яўляліся буйнымі цэнтрамі ганзейскага гандлю на беларускіх землях. Праз Рыгу сюды прыязджалі купцы з розных ганзейскіх гарадоў, якія пазнаёмілі яго жыхароў з многімі дасягненнямі матэрыяльнай культуры еўрапейскіх краін. Дзякуючы гандлёвым зносінам з разгледжаным аб'яднаннем, беларускія землі былі далучаны да міжнародных гандлёвых, дыпламатычных і культурных працэсаў не толькі Сярэднявечча, але і сучаснасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Ганзейски союз [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.senat.org/Germani/Integra-14.html>. – Дата доступа : 19.12.2017.
2. Сагановіч, Г. Ганза / Г. Сагановіч / Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. – Мінск, 1994. – Т. 2 : Беліцк – Гімн / рэдкал.: Б. І. Сачанка [і інш.]. – 465 с.
3. Власов, Д. Ганза и Русь [Электронный ресурс] / Д. Власов. – Режим доступа : hansarus.org/publications/ganza_i_rus. – Дата доступа : 21.12.2017.

4. *Силкин, Б.* Ганза: древний «общий рынок» Европы / Б. Силкин // Знание – сила / гл. ред. А. Земенко. – 1998. – № 1 (847). – С. 102–111.
5. *Перхавко, В.* Ганзейское пространство / В. Перхавко // Исторический журнал : ежемесячное научно-популярное изд. / гл. ред. В. Даниленко. – 2008. – № 9. – С. 60–81.
6. Ганза [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki>. – Дата доступа : 23.12.2017.
7. Новгород и Ганза. История [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.visitnovgorod.ru. – Дата доступа : 23.12.2017.
8. *Жарын, Д. В.* Ганзейскія купцы ў Полацку / Д. В. Жарын // Беларускі гістарычны часопіс. – 2012. – № 9. – С. 3–10.
9. *Сагановіч, Г.* Немцы ў Полацку / Г. Сагановіч // Памяць : гіст.-дак. хроніка Полацка / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск, 2002. – С. 140–143.
10. *Сороковик, И.* Влияние «Договора Смоленского, Витебского и Полоцкого княжеств с Ригой, Готландской землей и немецкими городами 1229 года (готландская редакция) на развитие белорусской торговли» / И. Сороковик // Гісторыя гандлю ў Беларусі (ад старажытнага часу да канца XX ст.): праблемы вывучэння і перспектывы даследавання : матэрыялы I навук.-практ. канф. (Мінск, 14–16 лістап. 2013 г.) / Цэнтр вывучэння гіст. гандлю «Ін-т рознічных тэхналогій “Менка”» ; рэд. рада: А. Кіштымаў [і інш.]. – Мінск, 2014. – С. 68–74.
11. *Дук, Д. У.* Полацк і палачане (IX–XVIII стст.) // Д. У. Дук. – Полацк : ПДУ, 2010. – 210 с.
12. *Левко, О. Н.* Торговые связи Витебска в X–XVIII вв. / О. Н. Левко. – Минск : Наука и техника, 1989. – 87 с.
13. *Космач, В. А.* Немцы и белорусы: вехи взаимовлияния и сотрудничества / В. А. Космач // Германский и славянский миры: взаимовлияние, конфликты, диалог культур (история, уроки, опыт, современность) : материалы междунар. науч.-теор. конф. 6–8 дек. 2001 г. – Витебск, 2001. – С. 3–5.
14. *Дзярновіч, А.* «Рускі» двор Рыгі: гандлёвая факторыя беларускіх купцоў XIII–XVI стст. / А. Дзярновіч // Гісторыя гандлю ў Беларусі (ад старажытнага часу да канца XX ст.): праблемы вывучэння і перспектывы даследавання : матэрыялы I навук.-практ. канф. (Мінск, 14–16 лістап. 2013 г.) / Цэнтр вывучэння гіст. гандлю «Ін-т рознічных тэхналогій “Менка”» ; рэд. рада: А. Кіштымаў [і інш.]. – Мінск, 2014. – С. 92–96.
15. *Канановіч, У.* Полацкая нямецкая факторыя / У. Канановіч, А. Літвіновіч // Вялікае Княства Літоўскае : энцыкл. : у 2 т. – Мінск, 2006. – Т. 2 : Кадэцкі корпус – Яцкевіч / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – С. 451.
16. *Саверчанка, І.* Беларусь і Нямецчына. Штрыхі супрацоўніцтва: X–XVIII стагоддзі / І. Саверчанка, У. Снапкоўскі // Культура. – 1993. – 10 мая.
17. *Келлер, О. Б.* Средневековое немецкое право на землях Центральной и Восточной Европы в XIII–XVIII вв. / О. Б. Келлер. – Минск : Белнаука, 2012. – 120 с.

18. *Дзярновіч, А.* Віцебска-Рыжскія акты XIII–XVII ст.: дагаворы і службовая карэспандэнцыя паміж органамі кіравання горада Віцебска і ганзейскага горада Рыгі (з былога комплексу Ruthenica Дзяржаўнага гістарычнага архіва Латвіі): дакументы гаспадарча-гандлёвыя XV–XVI стст. / А. Дзярновіч. – Мінск: Athenaеum, 2005. – Вып. 1. – 88 с.
19. *Якубаў, В. У.* Гандаль палачан па Дзвіне ў 161 г. / В. У. Якубаў // *Беларускае Падзвінне: вопыт, метадыка і вынікі палявых і міждысцыплінарных даследаванняў*: зб. навук. арт. III Міжнар. навук.-практ. канф., Полацк, 14–15 крас. 2016 г.: у 2 ч. / Полацкі дзярж. ун-т; пад агул. рэд. Д. У. Дука. – Новаполацк, 2016. – Ч. 2. – С. 37–43.
20. *Скепян, А.* Гандлёвыя дамы і прадстаўнікі на тэрыторыі Беларусі / А. Скепян // *Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі*: зб. навук. арт. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі; уклад. А. А. Скепян; рэдкал.: А. А. Каваленя [і інш.]. – Мінск, 2016. – С. 148–156.
21. Ганзейскі союз Новага времени [Электронны ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki>. – Дата доступа: 23.12.2017.
22. Псков и Ганза в эпоху средневековья [Электронны ресурс]. – Режим доступа: hansaproject.ru/robochiy-paket. – Дата доступа: 23.12.2017.
23. Великий Новгород и Ганзейский союз Нового времени [Электронны ресурс]. – Режим доступа: adm.nov.ru. – Дата доступа: 23.12.2017.
24. Полоцк вступил в Ганзейский союз Нового времени [Электронны ресурс]. – Режим доступа: naviny.by/rubrics/society. – Дата доступа: 23.12.2017.

Поступила в редакцию 20.02.18

О. М. Рощинская, М. Н. Трушко

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕНТАЛИТЕТА И ПОВЕДЕНИЯ КИТАЙЦЕВ

В статье рассматриваются истоки и этнокультурные особенности менталитета китайцев, знание чего является необходимым условием успешной работы всех тех, кто участвует в межкультурных коммуникационных процессах, сотрудничает в различных областях с представителями этого народа. Особое внимание уделено анализу поведения китайских бизнесменов при ведении деловых переговоров с иностранными партнерами. Понимание языка делового общения китайцев будет способствовать более эффективному сотрудничеству с ними, позволит избежать в этой работе многих ошибок и недоразумений.

Чтобы быть успешным в сложном современном мире и эффективно общаться с представителями других народов, необходимо иметь представление о специфике их менталитета, базовой модели поведения и на основе этих знаний выбирать наиболее эффективные формы взаимодействия с партнерами. Это правило касается не только сотрудничества на межгосударственном уровне, но и личных контактов.